

Kristína Bosáková: Gadamer a grécka filozofia

Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2013. 230 s.

Hans-Georg Gadamer je jednou z najvýznamnejších postáv hermeneutiky 20. storočia, ktorá ovplyvnila mnohých vtedajších aj súčasných filozofov. Patria medzi nich napríklad Paul Ricoeur alebo Gianni Vattimo. Vplyvu Gadamera na súčasné dianie sa venovali už mnohé publikácie a odborné články. Pri štúdiu Gadamerovho diela sa však nemôžeme neobrať na tých filozofov, ktorí nasmerovali jeho vlastné skúmania. Gadamerova filozofia, ktorú môžeme považovať za svojský dialogický prístup k filozofii samotnej a k jej dejinám, povstala z odkazu gréckej filozofie. Bola to prevažne platónsko-aristotelovská vízia, ktorá sa v Gadamerových textoch mieša s vplyvom Hegela a Heideggera, ktorá ho viedla k dialogickej hermeneutike.

Vzťahu medzi gréckou filozofiou a Gadamerovým prístupom sa vo svojej prvej monografii s rovnomenným názvom *Gadamer a grécka filozofia* venuje aj Kristína

Bosáková. Monografia v ucelenej podobe podáva popis Gadamerových skúmaní zlomkov predsokratovcov a diel Platóna aj Aristotela – s tým, že autorka nezbúda v ďalšej vrstve analýz zohľadniť Gadamerovu inklináciu k Heglovej dialektike a priamy vplyv Heideggerovej interpretácie antickej tradície. Monografia ponúka to, čo sa v ucelenejšej podobe v našom filozofickom prostredí ešte neobjavilo. Musíme tiež pripomenúť, že monografia Kristíny Bosákovovej *Gadamer a grécka filozofia* patrí do série prác, ktoré v rámci grantovej úlohy VEGA 1/0678/12 „Dejiny filozofie ako filozofický problém (Heidegger, Patočka, Gadamer a Rorty)“ skúmajú vplyv gréckej filozofie na diela a koncepcie menovaných mysliteľov v širšom priestore filozofie 20. storočia, čím čitateľovi ponúkajú rozsiahlejší obraz o nastolenom probléme.

Ako sme už naznačili, autorka ide o väzbu Gadamerovej hermeneutickej filozofie všeobecne k dejinám filozofie ako takým a k dejinám gréckej filozofie partikulárne. Cieľom práce je „preskúmať niektoré základné problémy Gadamerovho chápania filozofickej hermeneutiky a z nich vyplývajúce konzekvencie pre dejiny filozofie“ (s. 9).¹ Výraznejšie sa autorka sústreďí na tzv. *problém počiatku*, ktorý takisto chápe nielen ako filozofický, ale prevažne ako dejinno-filozofický problém.

Monografia je rozdelená do štyroch tematických častí. V prvej z nich Kristína Bosáková poskytuje čitateľovi úvod do témy a venuje sa Gadamerovmu vzťahu k dejinám filozofie ako takým. Tento vzťah považuje za tzv. *slabý model* dejín filozofie, pretože Gadamer vychádza z poňatia pôsobiaceho dejinného vedenia. V druhej časti práce už predkladá detailnú analýzu toho, čo naznačuje aj názov monografie samotnej – analýzu Gadamerovho vzťahu k antickej gréckej filozofii. V tejto kapitole sa zameriava na predsokratovskú filozofiu, prevažne na Gadamerovú analýzu Hérakleitových a Parmenidových zlomkov. Tretia časť objasňuje Gadamerovo hodnotenie Sókrata a Platóna skrz platónske dialógy. Bosáková naznačuje, že hlavným bodom, na ktorý sa zamerala Gadamerova pozornosť, je idea *Dobra*. Záverečná štvrtá kapitola je venovaná Aristotelovi. Autorka v nej konfrontuje Gadamerov postoj ku prepojeniu Platónovho a Aristotelovho učenia na platforme aristotelovskej etiky. „Celé Gadamerovo úsilie na pôde gréckej filozofie napokon ústi do projektu *filozofickej etiky*, v ktorej je (podľa vzoru Platóna a Aristotela) vzťah k *najvyššiemu Dobru* základným kritériom pri uplatňovaní *frónésis* – *praktickej rozumnosti* v etickej praxi každodenného života.“ (s. 14)

Preskúmať takúto náročnú problematiku prináša so sebou niekoľko pozitív, no môžu sa ukázať aj mnohé nedostatky. Kristína Bosáková sa v kompozícii Gadamerových diel pohybuje mimoriadne súse. Jej práca s pramennou literatúrou tohto autora sa v danej monografii ukazuje ako precízna a hĺbková. Analýzy jeho textov sú v celej monografii prepracované, autorka sa zameriava aj na najmenšie detaily a významové odtiene. Rovnako môžeme vyzvíhnúť jej jazykové znalosti

1 Všetky stránkové odkazy v zátvorkách sa vzťahujú k recenzovanej publikácii.

nemčiny, čo sa dá vidieť aj pri citáciách, ktoré sú do veľkej miery jej vlastnými prekladmi. Práca s originálmi zabezpečuje, že čitateľ sa môže oprieť o odbornú analýzu primárnych filozofických textov, ktoré sú citlivo zvolené s ohľadom na tematiku práce.

Na druhej strane musíme ale podotknúť, že autorkina jazyková kompetencia sa vzťahuje len na texty v nemeckom či anglickom jazyku a značne pokryvkáva v častiach, kde autorka analyzuje grécke texty. Pojmy starej gréčtiny sú miestami prepísané a miestami sa objavujú v originálnej podobe, autorka by mala podľa nás zjednotiť vo svojej monografii písanie gréckych slov. Okrem toho sa objavujú veľké nepresnosti pri prepise prízvukov, napríklad pojem zdatnosť sa objavuje v nasledujúcich formách: *areté* či *arete* (s. 132), kde sa táto nedôslednosť objavuje dokonca v jednej vete, alebo v podobe *arête* (s. 175), podobne ako v prípade *techné* – *techné*, a pod. Rovnako jej môžeme vyčítať, že pri citácii Platónových dialógov uvádza niekedy len číslo strany slovenského prekladu, ktorý cituje, ale zabúda na uvedenie príslušnej paginácie kritickej edície (napríklad na s. 117). Čitateľ kvôli týmto nepresnostiam nadobúda dojem, že autorkine znalosti gréčtiny a gréckej filozofie pokryvkávajú, čo znehodnocuje celkový dojem z práce. Ak by autorka ešte raz prekontrolovala text, čitateľ by sa mohol sústrediť na už spomínanú prepracovanú analýzu Gadamerových diel a nerušili by ho nepresnosti, ktorých množstvo je na daný rozsah textu nadmerný. Formálna úprava tak zabraňuje zahľbiť sa do obsahovej stránky práce, čo považujeme za výrazný nedostatok, ktorý monografiu oberá o jej významovo vyššiu hodnotu.

Ako sme už naznačili, prvá kapitola s názvom „Gadamerova filozofická hermeneutika a dejiny filozofie“ je úvodom do celej monografie: vysvetľuje nielen ciele autorkinho skúmania, ale aj základné tézy a platformu Gadamerovho skúmania dejín filozofie. Zároveň nám jednoznačne ukazuje, prečo Gadamer obrátil pozornosť až k antickej gréckej filozofii a prečo je tento projekt návratu do dejín filozofie aj teraz pre nás všetkých stále aktuálny. Bosáková zdôrazňuje, že dejinno-filozofické skúmanie v podobe filozofickej hermeneutiky je zároveň aj artikuláciou vzťahu medzi naším životom a poznávaním. Naznačuje, že poznávanie máme vnímať v podobe praktickej, nie teoretickej múdrosti, k čomu nás privedie aj následná analýza Gadamerových interpretácií zlomkov a textov gréckych filozofov. Premena na základe dejinného vedomia sa má udiť v živote a vnútri každého človeka. Autorka monografie nabáda aj súčasného čitateľa k tomu, aby sa venoval napĺňaniu svojej metafyzickej a filozofickej potreby skrz štúdium dejín filozofie.

Druhá časť práce sa venuje problému počiatku dejín filozofie, ktorý sa podľa Gadamera stále objavuje v celej filozofickej tradícii. Autorka neustále podčiarkuje relevantnosť tézy, že počiatok je spojený so svojim koncom a zároveň je bezprostredný. V tejto kapitole sa už autorka dostáva k detailnejšej analýze zlomkov Hérakleita, Parmenida a atomistov. Gadamerovu interpretáciu zlomkov a textov týchto gréckych filozofov a škôl predstavuje naozaj celostne – a to na základe Ga-

damerovej reflexie Hegelovej, Nietzscheho a Heideggerovej filozofie. Analýzu Gadamerových prekladov citovaných zlomkov nás privádza k tomu, že preklad je zároveň interpretáciou. Naznačuje to aj v poznámkach pod čiarou, kde cituje zaužívané slovenské preklady spomínaných pasáží. Na druhej strane sa však niekedy tieto konfrontácie pohybujú dostratená, pretože autorka nekonfrontuje jednotlivé preklady s originálnym zlomkom v starogréčtine. Aj keď sa snažila nechať vyznieť Gadamerove poňatie dejín filozofie skrz citácie Gadamerových prekladov a rovnako na základe kritických poznámok k tejto interpretácii, v texte sa ťažko hľadá jej vlastná pozícia k danej problematike. Autorka akoby miestami upadala do nekritického „zbožňovania“ Gadamerovho diela. Zdôrazňujeme ale aj to, že poukazuje na niektoré významné interpretačné momenty, ktoré by si aj v našom filozofickom prostredí zaslúžili výraznejšie miesto – napríklad vzťah Hérakleitovej a Parmenidovej filozofie nevníma ako protikladný, ale presúva spor do roviny vzťahu ich ontológie k iónskej fyziológii.

V ďalšej časti autorka ponúka rozbor Platónových dialógov a zdôrazňuje Gadamerovo zameranie sa na platónsku dialektickú metódu. V tejto kapitole sa ako vedľajšia téma rozoberá aj vzťah Sókrata a Platóna a nové delenie dialógov. V rámci hlavného zamerania monografie sa síce naznačuje len čiastkovo, v tejto oblasti však autorka vidí priestor pre ďalšie skúmania. Zároveň bližšie reflektuje vzťah bytia a dobra, na ktorom Gadamerovi tak záležalo. Vzťah dobra a bytia je nosnou témou práce, ktorú si mohol čitateľ všimnúť už pri pozornom čítaní úvodu. Podstatná časť tejto kapitoly je preto venovaná idey Dobra v platónskych dialógoch. Kristína Bosáková argumentuje v prospech myšlienky, že k idey Dobra sa môžeme dostať len skrz dialóg, teda prostredníctvom dialektiky. Takto opätovne podčiarkuje hlavný predpoklad Gadamerových analýz, totiž že dialektike sa nemožno naučiť, pretože predstavuje viac ako praktickú zdatnosť – je rozumnosťou. Dialektika sa stáva základom dobrého života každého človeka, ktorý stojí pred možnosťou voľby. Z tohto pohľadu je zameranie recenzovanej monografie neustále aktuálnou témou pre každého z nás, na čo nás autorka sama upozorňuje.

Posledná kapitola je dôkladnou analýzou Gadamerovho čítania Aristotelových prác. Gadamer sa pri interpretácii Aristotelovej filozofie stavia kriticky k Heideggerovmu čítaniu a autorka pripomína, aká dôležitá je pre Gadamera analýza Aristotelových pojmov. Zameriava sa na vzťah praktického a teoretického vedenia, pretože podľa Gadamera ich síce Aristotelés oddelil, ale napriek tomu sú vzájomne prepletené, s čím sama súhlasí. Gadamer podľa nej správne poukázal na to, že obe sú základom všetkej našej snahy o dobro, a opätovne nám teda pripomína aktuálnosť takéhoto snaženia sa. Bosáková sa však nekriticky pozerá na prepojenie, ktoré Gadamer vytvoril medzi Platónovým a Aristotelovým učením, keď oboch týchto autorov považoval za filozofov pokračujúcich v jednom prúde etického uvažovania. Poukazuje síce na to, že takáto harmonická analýza je v dejinách filozofie jedinečná, ale z danej kapitoly sa nedozvieme, akú pozíciu zastáva autorka sama. Z jej

argumentácie sa zdá, že sa nesnažila kriticky preskúmať všetky dôsledky takejto interpretácie, po ktorých by sme ju dokázali prijať.

Nepochybujeme však o tom, že Gadamerova analýza Platónovho a Aristotelovho učenia je jedinečná a inšpiratívna aj pre súčasných čitateľov, pretože autorka nás vedie k tomu, že aristotelovské pojmy sú vlastne platónskymi metaforami, ktoré nás privádzajú k logu, a otázka po Dobre je ontologickou otázkou aj súčasného človeka (možno ešte viac ako Gadamerových súčasníkov). Dobro má totiž svoje miesto v usporiadaní bytia, na čo možno zabúdame, a preto nám monografia Kristíny Bosákovej v tomto smere otvára oči. Na základe Gadamerovej reflexie gréckej filozofie dokážeme adekvátne posúdiť aj stav súčasných natoľko spochybňovaných humanitných vied a ich adekvátnosť aj v prítomnosti. Cieľ práce ostal naplnený – aj napriek tomu, že sa reflektovali dejiny filozofie až po ich počiatok, hermeneutická dialektika nadobúda svoju opodstatnenosť aj teraz.

Katarína Hrnčiarová